

POWOLNA ODWILŻ

STOSUNKI POLSKO-IZRAELSKIE W LATACH 1980–1990

W latach siedemdziesiątych komunistyczne władze w PRL postanowiły korzystać z zachodnich kredytów, aby unowocześnić gospodarkę. Jednak w kolejnej dekadzie okazało się, że pomoc ta była zarazem transakcją wiążaną, bo uzależnioną od dobrych relacji polsko-izraelskich. A jednocześnie postępująca erozja systemu komunistycznego spowodowała, że właśnie wtedy stosunki na linii Warszawa – Tel Awiw wkroczyły w nową fazę.

Zerwanie przez władze PRL stosunków dyplomatycznych z Izraelem w czerwcu 1967 r. spowodowało zamrożenie dwustronnych relacji. Do 1970 r. polskie interesy w Izraelu reprezentowała ambasada Finlandii w Tel Awiwie, później – ambasada PRL w Wiedniu. Z kolei interesy izraelskie obsługiwała w Warszawie placówka holenderska. Mimo braku relacji między państwami w Izraelu funkcjonował oddział PKO¹. Na wzajemne stosunki cieniem rzucała się kampania antysemicka z końca 1967 r. oraz z 1968 r., w wyniku której wyemigrowało z Polski kilkanaście tysięcy Żydów i osób żydowskiego pochodzenia. Zapamiętali oni ówczesną atmosferę nienawiści i opisywali ją za granicą. Po wojnie sześciodniowej peelerowskie władze stały się na arenie międzynarodowej sprawdzonym sojusznikiem państw arabskich w różnych inicjatywach antyizraelskich, m.in. wspierając Syrię dostawami wojskowymi w czasie wojny Jom Kippur², czy inspirując w 1975 r. deklarację Zgromadzenia Ogólnego ONZ, uznającą syjonizm za odmianę rasizmu.

W drugiej połowie lat siedemdziesiątych komunistyczny rząd w Polsce zaczął powoli nawiązywać kontakty z organizacjami żydowskimi w diasporze i w Izraelu. Główna płaszczyzna rozmów dotyczyła działalności Międzynarodowego Stowarzyszenia im. Janusza Korczaka, które posiadało swoją siedzibę w Warszawie³, a także wspólnej martyrologii. W grudniu 1979 r. kierownik Urzędu ds. Wyznań Kazimierz Kąkol przygotował kilkunastostronicowe opracowanie dotyczące problematyki żydowskiej, w którym postulował przygotowanie programu rozwoju stosunków między PRL a organizacjami żydowskimi. Głównym założeniem dokumentu było przeciwdziałanie „antypolskiej” kampanii propagandowej, która stwarzała niekorzystny klimat dla politycznych i gospodarczych interesów PRL na arenie międzynarodowej. Kąkol postrzegał Światowy Kongres Żydów i B’nai B’rith⁴ jako organizacje posiadające „ogromne” wpływy w kręgach politycznych Zachodu, a zwłaszcza Stanów Zjednoczonych. I dlatego postulował zaktywizowanie stosunków polsko-żydowskich oraz rozszerzenie ich o sprawy kulturalno-naukowe⁵.

Szczególne ożywienie we wzajemnych relacjach można było zauważyć w latach 1980–1981, kiedy organizacje żydowskie popierały „Solidarność” i środowiska opozycyjne. Wydarzenia w Polsce były

¹ J. Dyduch, *Stosunki polsko-izraelskie. Próba analizy czynników kształtujących* [w:] *Współcześni Żydzi – Polska i diaspora. Wybrane zagadnienia*, red. Ewa Waszkiewicz, Wrocław 2007, s. 162–163.

² Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych (dalej: AMSZ), Departament V, sygn. 26/85, w-2, 0-23-1-74, Szyfrogram Nr 10086, 30 X 1973 r., b.p.

³ Stowarzyszenie było kontynuacją powołanego w Polsce w 1978 r. Komitetu Obchodów Setnej Roczniccy Urodzin Janusza Korczaka. Wieloletnim prezesem organizacji był Jerzy Kuberski. W latach 1980–1982 pełnił on równocześnie funkcję kierownika Urzędu do Spraw Wyznań.

⁴ B’nai B’rith (Synowie Przymierza) – najstarsza międzynarodowa organizacja żydowska o charakterze filantropijno-oświatowym powstała w 1846 r. w Nowym Jorku. Głównymi celami jej działalności była walka o prawa Żydów i zwalczanie antysemityzmu.

⁵ AMSZ, Departament V, sygn. 26/85, w-1, 0-22-1-80, Notatka K. Kąkole dotycząca problematyki żydowskiej, 10 XII 1979 r., b.p.

z zainteresowaniem śledzone przez izraelskie kręgi rządowe oraz tamtejsze środki masowego przekazu. Powstanie niezależnego związku zawodowego liczącego prawie 10 mln członków i związane z tym reperkusje polityczne dawały nadzieję na jakościową zmianę we wzajemnych stosunkach. Paradoksalnie to właśnie narodziny „Solidarności” przyczyniły się do zwiększenia kontaktów peerelowsko-izraelskich⁶.

W styczniu 1981 r. na posiedzenie Prezydium Międzynarodowego Stowarzyszenia im. Janusza Korczaka przybył do Izraela wraz z polską delegacją minister Jerzy Kuberski. Była to pierwsza wizyta członka rządu PRL w tym państwie od czasu zerwania stosunków dyplomatycznych. Peerelowskie władze posłużyły się wizytą do „przełamania wobec Arabów tabu”, jakim były ich kontakty z różnymi środowiskami żydowskimi. Pobyt Kuberskiego w Izraelu, a także udział polskich przedstawicieli w obradach ŚKŻ stwarzał „dogodny klimat” do rozmów, które miały na celu polepszenie wizerunku Polski w oczach wielu organizacji żydowskich⁷. Komunistom zależało nie tylko na celach propagandowych. Bardzo istotną kwestią było przełożenie „ocieplonego” wizerunku PRL na korzystne stosunki „z finansowo-gospodarczymi kręgami na Zachodzie”⁸. Pogłębianie relacji polsko-izraelskich natrafiało jednak na wiele przeszkód. Głównym hamulcem było stanowisko krajów arabskich, które z oburzeniem reagowały na jakiegokolwiek kontakty między Warszawą a Tel Awiwem⁹.

Sprzeciw rządów arabskich dotyczył również uruchomienia zorganizowanej turystyki z Izraela do Polski. Temat ten poruszono w kwietniu 1981 r. podczas rozmów Komisji Narodowościowej. Na jej czele stał kierownik Wydziału Administracyjnego KC Michał Atlas, a w jej skład wchodził przedstawiciel Wydziału Zagranicznego KC, Wydziału ds. Sportu i Turystyki KC, MSZ, Urzędu ds. Wyznań oraz MSW. Przedstawiciel tej ostatniej instytucji – gen. Adam Krzysztoporski – negatywnie odniósł się do takiego pomysłu, podkreślając „zły wpływ” potencjalnych izraelskich turystów na sytuację wewnętrzną w kraju i związane z tym „niepożądane perturbacje polityczne”¹⁰.

Na przełomie czerwca i lipca 1981 r. na zaproszenie Instytutu Yad Vashem przebywał w Izraelu prof. Czesław Pilichowski. Odbił on wówczas wiele spotkań, podczas których podejmowano temat wzajemnych relacji. Jego rozmówcy ze środowisk pozarządowych i partii liberalnej deklarowali chęć polepszenia stosunków z Polską i proponowali nawiązanie stosunków dyplomatycznych „jeśli sytuacja dojrzeje”. Poruszono też kwestię wydawania wiz przez ambasadę PRL w Wiedniu, co dla strony izraelskiej było „bardzo uciążliwe i kosztowne”. Pilichowski zaznaczył, że chociaż wydawanie wiz polskich w Tel Awiwie nie jest w ogóle możliwe, to jednak mogą to robić ambasady polskie w Bukareszcie, Rzymie oraz że mogą być wydawane na lotnisku Okęcie. Poinformował również, że wie o dużym zainteresowaniu przyjazdami izraelskich turystów do Polski, a to z kolei mogło się przełożyć na wzrost wpływów dewizowych¹¹.

Do ważnej rozmowy doszło we wrześniu 1981 r. W konsulacie PRL w Nowym Jorku minister spraw zagranicznych Józef Czyrek spotkał się ze swoim izraelskim odpowiednikiem Icchakiem Szamirem. Izraelczyk poruszył kwestię braku dwustronnych stosunków państwowych, którą nazwał „sytuacją nie-normalną”. Podczas spotkania odniósł się również do „polskiego antysemityzmu”¹². Zarzuty organizacji żydowskich o instrumentalne wykorzystywanie nastrojów ksenofobicznych i antysemickich przez pee-

⁶ AMSZ, Departament V, sygn. 26/86, w-1, 22-3-82, Pilna notatka nt. niektórych aspektów stosunków Polski z organizacjami żydowskimi w diasporze i z Izraelem, Warszawa, 11 V 1982 r., b.p.

⁷ AMSZ, Departament V, 24/86, w-1, 0-22-1-81, Szyfrogram nr 949, Warszawa, 6 II 1981 r., b.p.

⁸ AMSZ, Departament V, 24/86, w-1, 0-22-1-81, Notatka Departamentu V, Warszawa, VI 1980 r., b.p.

⁹ AMSZ, Departament V, 24/86, w-1, 0-22-1-81, Notatka St. Turbańskiego z rozmów przeprowadzonych z szefami misji KA akredytowanych w Warszawie nt. wizyty min. J. Kuberskiego w Izraelu, Warszawa, 15 I 1981 r., b.p.

¹⁰ AMSZ, Departament V, 26/85, w-1, 0-22-1-80, Notatka [podpis nieczytelny dot. spotkania Komisji Narodowościowej], IV 1981, b.p.

¹¹ AMSZ, Departament V, 26/86, w-5, 54-6-81, Notatka informacyjna prof. dr. Cz. Pilichowskiego nt. spraw interesujących niektóre środowiska żydowskie Izraela, zwłaszcza pochodzenia z Polski w odniesieniu do poprawienia stosunków Izraela z Polską, Warszawa, 11 VII 1981 r., b.p.

¹² AMSZ, Departament V, 24/86, w-1, 0-44-1-81, Zapis z rozmowy tow. min. J. Czyrka z ministrem spraw zagranicznych Izraela I. Szamirem odbytej w dniu 28 IX 1981 r. w Konsulacie Generalnym w Nowym Jorku, notatka sporządzona przez S. Jarząbka., b.d, b.p.

relowski rząd w dużej mierze wynikały z działalności narodowo-komunistycznego Zjednoczenia Patriotycznego „Grunwald”. Stowarzyszenie to, przez manifestowanie jawnej nienawiści do Żydów, skupiało wiele uwagi w kraju i za granicą, nieproporcjonalnie zresztą do swojej liczebności i znaczenia¹³.

W 1981 r. do Izraela przyjechał prezes Zarządu Głównego ZBoWiD Włodzimierz Sokorski. W Stanach Zjednoczonych przebywał Kuberski, który spotkał się tam z żydowskimi działaczami. Z kolei PRL odwiedzili: wiceprzewodniczący ŚKŻ Harold Tanner i przewodniczący B'nai B'rith Jack Spitzer. Wysokiej rangi działacze żydowscy przyjmowani byli w Polsce „z atencją i na szczeblu przekraczającym charakter wizyt, rangę gości i ich polityczną wagę”. Według peerelowskich dyplomatów przebieg i kalendarz takich wizyt dyktowali przedstawiciele organizacji żydowskich, a nie strona polska. „Wszelkiego rodzaju nasze kontakty z organizacjami żydowskimi na Zachodzie lub z instytucjami izraelskimi mają reperkusje w krajach arabskich, z którymi utrzymujemy ożywioną i korzystną współpracę gospodarczą, od których otrzymujemy wsparcie na forum międzynarodowym w blokowaniu różnego rodzaju antypolskich inicjatyw, debat, rezolucji itp. Zarówno akredytowani w Warszawie ambasadorowie arabscy oraz przedstawiciel Organizacji Wyzwolenia Palestyny, jak i czynniki rządowe w ich stolicach, bardzo skrupulatnie odnotowują wszelkie nasze kontakty żydowskie i wyrażają głębokie zaniepokojenie, czy nie oznacza to zmiany w naszej polityce bliskowschodniej. Dają przy tym do zrozumienia, że miałyby to bardzo negatywne skutki w stosunkach dwustronnych z ich krajami” – czytamy w notatce dotyczącej stosunków polsko-izraelskich. Aby nie zadrażniać kontaktów z państwami arabskimi, MSZ postulował aktywniejszą politykę i kontynuację wyjaśniania historycznych uwarunkowań polskich kontaktów ze środowiskami żydowskimi. Jednocześnie zaś proponował selektywne podchodzenie do propozycji takich spotkań, propagując rezolucję Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 5 lutego 1982 r. zalecającą sankcje wobec Izraela za aneksję Wzgórz Golan¹⁴, okupowanych przez Izrael¹⁵.

Wprowadzenie stanu wojennego na krótko zahamowało i tak rachityczne kontakty polsko-izraelskie. Minister Icchak Szamir zabrał głos na temat polskich wydarzeń w styczniu 1982 r., wspominając o podziwieniu dla Polaków i potrzebie wsparcia dla „Solidarności”¹⁶. Okazją dla podreperowania wizerunku peerelowskich władz, nadszarpniętego wprowadzeniem stanu wojennego i represjami wobec działaczy niezależnego ruchu związkowego, były obchody czterdziestej rocznicy powstania w getcie warszawskim. Komuniści planowali wykorzystanie wizyt zagranicznych delegacji, w tym żydowskich, do przelamania międzynarodowej izolacji kraju. Plan ekipy gen. Wojciecha Jaruzelskiego, polegający na wykorzystaniu rocznicy powstania do legitymizacji jego rządów i prowadzonej przez niego „normalizacji”, nie został zrealizowany. Reżim wciąż był izolowany na arenie międzynarodowej, a Stany Zjednoczone nie wycofały sankcji gospodarczych¹⁷. Pokłosiem uroczystości było wzmożone zainteresowanie organizacjami żydowskimi oraz władz Izraela rozbudową kontaktów z PRL na różnych niepolitycznych płaszczyznach, m.in. kulturalnych, naukowych, kombatanckich i turystycznych¹⁸.

Pod koniec września 1984 r. doszło w Nowym Jorku do kolejnego spotkania ministrów spraw zagranicznych Polski i Izraela. Postanowiono wtedy kontynuować dialog między dwoma krajami. Strona polska zaproponowała, aby odbywał się on przez agencję PKO w Tel Awiwie. Ustalono również, że rozmowy prowadzone będą przez ambasadorów PRL i Izraela w Bonn.

Rozmowy te ożywiły się, gdy w marcu 1985 r. sekretarzem generalnym KPZR został Michaił Gorbaczow. Podejmowane przez niego próby reformy systemu komunistycznego przyczyniły się do

¹³ Por. P. Gasztold-Seń, *Zjednoczenie Patriotyczne „Grunwald” – charakterystyka stowarzyszenia* [w:] *Letnia Szkoła Historii Najnowszej 2008*, red. M. Bielak, Ł. Kamiński, Warszawa 2009, s. 112–124.

¹⁴ AMSZ, Departament V, 26/86, w-1, 22-3-82, Pilna notatka nt. niektórych aspektów stosunków Polski z organizacjami żydowskimi w diasporze i z Izraelem, Warszawa, 11 V 1982 r., b.p.

¹⁵ W grudniu 1981 r. Kneset przyjął uchwałę o objęciu Wzgórz Golan izraelskim systemem administracyjnym i prawnym.

¹⁶ J. Dyduch, *op. cit.*, s. 164.

¹⁷ R. Kobylarz, *Walka o pamięć. Polityczne aspekty obchodów rocznicy powstania w getcie warszawskim 1944–1989*, Warszawa 2009, s. 350–352.

¹⁸ AMSZ, Departament V, sygn. 35/86, Pilna notatka [brak imienia] Kuczy dot. zasad kontaktów i ruchu osobowego z Izraela i diasporą żydowskiej, Warszawa, 8 VII 1983 r., b.p.

przyspieszenia rozwoju kontaktów polsko-izraelskich. Peerełowska dyplomacja uzyskała większą swobodę w prowadzeniu rozmów z MSZ Izraela. Symbolem zmiany w stosunkach polsko-żydowskich było spotkanie Wojciecha Jaruzelskiego z przewodniczącym SKŻ Edgarem Bronfmanem. W październiku 1985 r. obradowali ministrowie spraw zagranicznych obu państw. Wynikiem rozmów Stefana Olszowskiego z Icchakiem Szamirem była decyzja o powstaniu Sekcji Interesów w Warszawie pod egidą ambasady holenderskiej, a w Tel Awiwie przy placówce PKO¹⁹. Zgodnie z porozumieniem reprezentowały one dwa resorty: spraw zagranicznych i handlu zagranicznego.

Polsko-izraelskie relacje wkraczały w nową fazę. W sferze kulturalnej współpraca rozwijała się dynamicznie. W Izraelu występował Teatr Wielki z Warszawy, zespół „Mazowsze” i teatr „Cricot-2”²⁰, w Polsce zaś gościł Balet Izraelski. Proces odnowy kontaktów był z uwagą obserwowany przez kraje arabskie, które obawiały się wołty obozu socjalistycznego w polityce międzynarodowej²¹.

Szef izraelskiej Sekcji Interesów przybył do Polski w listopadzie 1986 r., czyli ponad rok od spotkania ministrów spraw zagranicznych w Nowym Jorku, tyle bowiem czasu zajęło przygotowanie budynku po byłej ambasadzie przy ul. Krzywickiego. Poddany on został gruntownemu remontowi, a w środku w obawie przed zamachem terrorystycznym zainstalowano system zabezpieczeń. Specjaliści z Departamentu Techniki MSW zamontowali w budynku urządzenia podsłuchowe, które zostały jednak szybko odkryte przez Izraelczyków²². Funkcjonariusze peerełowskiego aparatu bezpieczeństwa podsłuchiwali za to rozmowy telefoniczne pracowników Sekcji²³.

Utworzenie Sekcji Interesów zapoczątkowało żmudny proces przywracania oficjalnych stosunków polsko-izraelskich i przewartościowa peerełowskiej polityki międzynarodowej. Rządzący komuniści robili wszystko, aby powstanie izraelskiej placówki w Warszawie ukryć zarówno przed opinią publiczną w kraju, jak i przed państwami arabskimi. Jej szef Mordechaj Palzur na spotkaniu w Ministerstwie Handlu Zagranicznego stwierdził, że „Izrael winien wrócić do Polski »frontowymi drzwiami«, a nie ukradkiem”, jak działo się wówczas. Władze PRL ukrywały nie tylko stosunki polityczne, ale również kontakty gospodarcze. Polskie i izraelskie firmy nie nawiązywały bezpośrednich relacji. Współpraca handlowa odbywała się poprzez spółkę Italmex. Nazwa tej firmy celowo nie sugerowała żadnych związków Polski z Izraelem²⁴.

Osobnym problemem w stosunkach polsko-żydowskich stała się sprawa klasztoru Karmelitanek w Oświęcimiu. Organizacje żydowskie wykorzystywały swoje protesty przeciwko „chryścianizacji” Auschwitz jako formę nacisku na peerełowskie władze. W lutym 1987 r. do Polski przybyła delegacja Europejskiego Kongresu Żydów. Jednym z celów wizyty były rozmowy z przedstawicielami Urzędu ds. Wyznań i Kościoła na temat oświęcimskiego klasztoru²⁵.

Podczas spotkania Palzura z ministrem Marianem Orzechowskim w kwietniu 1987 r. kierownik izraelskiej Sekcji Interesów podkreślił, że istnieją duże możliwości rozwoju turystyki między dwoma państwami. Wskazywał, że izraelskie firmy dysponują „interesującą polski przemysł technologią oraz osiągnięciami w rolnictwie”. Palzur zwrócił uwagę, że palącą kwestią są sprawy wizowe i że dużym ułatwieniem byłoby zrezygnowanie z wymogu posiadania zaproszeń przez izraelskich turystów.

¹⁹ M. Palzur, *Polsko-izraelskie stosunki dyplomatyczne: od wrogości do przyjaźni* [w:] *Brzemie pamięci. Współczesne stosunki polsko-izraelskie*, red. E. Kossewska, Warszawa 2009, s. 57.

²⁰ AIPN 0449/2, t. 4, Meldunek Departamentu I MSW dot. komentarzy prasy izraelskiej na temat stosunków Izraela z krajami socjalistycznymi, Warszawa, 10 X 1985 r., k. 153.

²¹ AIPN 0449/2, t. 5, Meldunek Departamentu I MSW dot. komentarzy na temat stosunków Polska – Izrael, Warszawa, 8 XI 1985 r., k. 262.

²² P. Piotrowski, *Od konfrontacji do współpracy. Polskie i izraelskie służby specjalne*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2005, nr 11 (58), s. 53.

²³ AIPN 1585/4188, Streszczenie rozmów krypt. „Grota”, 1987 r.; AIPN, 1585/4189, Streszczenie rozmów krypt. „Grota”, 1987 r.

²⁴ Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN), KC PZPR, sygn. LXXVI-655, Notatka głównego specjalisty Departamentu Polityki Handlowej MHZ Edwarda Szymanka z rozmowy z panem Mordechajem Palzurem, szefem Sekcji Interesów Izraela w Warszawie, Warszawa, 29 XI 1986 r., b.p.

²⁵ AIPN 0449/2, t. 11, Meldunek Departamentu I MSW dot. wizyty w Polsce delegacji Europejskiego Kongresu Żydów /1–3.02. br./, Warszawa, 30 I 1987 r., k. 437.

Minister Orzechowski odrzucił jednak pomysł uruchomienia stałych połączeń samolotami LOT i El-Al. Pogłębianie wzajemnej współpracy próbował uzależnić od postępów w procesie pokojowym na Bliskim Wschodzie, jednocześnie wskazując na delikatność całej sytuacji spowodowaną dobrymi stosunkami PRL z państwami arabskimi. Wtedy też zarzucił stronie izraelskiej „instrumentalne i propagandowe” traktowanie stosunków z PRL²⁶.

Rozwój kontaktów polsko-izraelskich niepokoił kraje arabskie. Dyplomaci tych państw wskazywali na uruchomienie czarterowych połączeń lotniczych między Warszawą a Tel Awiwem, organizowanie uroczystości żydowskich oraz coraz szerszą wymianę kulturalną i turystyczną. W ich ocenie przykład Polski był „zaraźliwy”, gdyż w 1987 r. Węgry jako kolejny kraj socjalistyczny nawiązały kontakty z Izraelem²⁷.

W 1988 r. stosunki polsko-izraelskie stały się bardziej dynamiczne. Świadczyła o tym liczba oficjalnych wizyt składanych w Warszawie i Tel Awiwie. Do Polski przybył gen. Ariel Szaron – minister gospodarki mieszkaniowej i budownictwa, oraz Joseph Beilin – dyrektor generalny w izraelskim MSZ²⁸. Nastąpiła również wymiana wizyt ministrów do spraw wyznań i religii – Władysława Loranca i Zevuluna Hammera. W 1988 r. uruchomiono między Polską a Izraelem bezpośrednie połączenia żeglugowe²⁹. Połączenia lotnicze obsługiwała czarterowa linia „Sun D’or”, powiązana z El-Al. W 1988 r. odbyła ona ok. 30 rejsów między Warszawą a Tel Awiwem³⁰. Od 1 października 1988 r. Sekcje Interesów w Polsce i Izraelu uzyskały samodzielny status, a od 1989 r. zostały wpisane na listę korpusu dyplomatycznego w dziale ambasad³¹.

Rozmowy okrągłego stołu, wybory czerwcowe, a następnie powołanie rządu Tadeusza Mazowieckiego przyczyniły się do szybkiego nawiązania oficjalnych stosunków polsko-izraelskich. W listopadzie 1989 r. do Warszawy przybył izraelski wicepremier i minister finansów Szymon Peres³². Już trzy miesiące później, w lutym 1990 r., podczas wizyty ministra spraw zagranicznych Izraela Mosze Arensa podpisano Memorandum o odnowieniu pełnych stosunków dyplomatycznych między Polską a Izraelem³³.

Jedną z przyczyn, dla których Izraelczycy dążyli do szybkiego unormowania stosunków dwustronnych, była kwestia emigracji Żydów ze Związku Sowieckiego. Na fali gorbaczowskiej odwilży władze ZSRS umożliwiły tysiącom osób pochodzenia żydowskiego na emigrację do Izraela. Jako punkt tranzytowy służyło lotnisko w Wiedniu. Początkowo pomoc w tranzycie zaoferowały władze Węgier. Jednakże po serii pogróżek organizacji terrorystycznych pod adresem Budapesztu i towarzystwa lotniczego Malev, Węgrzy zrezygnowali z udziału w tej akcji³⁴. Niespodziewanie wsparcie zaoferował premier Tadeusz Mazowiecki. Na spotkaniu z przedstawicielami Amerykańskiego Kongresu Żydów 26 marca 1990 r. powiedział, że „Polska nie uchyli się od pomocy Żydom emigrującym ze Związku Radzieckiego i zapewni im tranzyt”. W ramach wspólnego zabezpieczenia tej akcji o krypt. „MOST” doszło do współpracy między izraelskim Mossadem a polskim wywiadem³⁵. Skuteczna współpraca obydwu służb przyczyniła się do bezpiecznego przeprowadzenia całej operacji, pozytywnie wpływając na wzajemne stosunki polityczne.

²⁶ AIPN 0449/1, t. 2, Pilna notatka M. Orzechowskiego o rozmowie z kierownikiem Sekcji Interesów Izraela w Warszawie Mordechajem Palzurem 6 IV 1987 r., Warszawa, 8 IV 1987 r., k. 60–61.

²⁷ AIPN 1585/16077, Stosunki polsko-izraelskie w ocenie dyplomatów arabskich. Załącznik do informacji dziennej z 31 X 1987 r., k. 196.

²⁸ AIPN 1585/16100, Wizyta Josepha Beilina – dyrektora generalnego MSZ Izraela. Załącznik do informacji dziennej z 15 VI 1988 r., k. 81.

²⁹ J. Dyduch, *op. cit.*, s. 165.

³⁰ AIPN 0449/55, t. 4, Pismo Sekcji Interesów Izraela w Warszawie do Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Warszawa, 11 I 1989 r., k. 23.

³¹ AIPN, 0449/45, t. 4, Sprawozdanie organizacyjne Sekcji Interesów PRL w Tel Awiwie za rok 1988 opracowane przez kierownika Sekcji Stefana Kwiatkowskiego, Tel Awiw, 12 XII 1988 r., k. 104.

³² J. Dyduch, *Stosunki polsko-izraelskie w latach 1990–2009. Od normalizacji do strategicznego partnerstwa*, Warszawa 2010, s. 45.

³³ M. Palzur, *op. cit.*, s. 62.

³⁴ AIPN 0449/45, t. 4, Szyfrogram nr 140 z Budapesztu, 6 IV 1990 r., k. 7–8.

³⁵ P. Piotrowski, *op. cit.*, s. 54.